

Мирослав БУТРИН

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОГРАФІЇ В ГАЛИЧИНІ У 1920—1930-ті РОКИ

Джерела до вивчення української бібліографії в Галичині досліджуваного періоду дуже розпорошені. Це переважно внутрікнижкові, внутріжурнальні, зрідка — внутрігазетні бібліографічні матеріали. Враховано також окремі факти з видань про НТШ у Львові, товариства „Просвіта“, „Рідна школа“, видавництва та видавців, періодичні видання, книжкову торгівлю тощо.

Мало публікацій, присвячених нашій темі.

Останнім часом з'явилася окрема книжка про видатного українського бібліографа того часу Є. Пеленського, видана НТШ у Львові¹, дослідження М. Гуменюка про І. Калиновича², а також статті та повідомлення автора цієї статті, який опублікував ряд матеріалів, що стосуються переважно розвитку книготорговельної бібліографії в Галичині досліджуваного періоду³.

У 1920—1930-ті рр. в Галичині діяло більш ніж 60 українських книжкових видавництв і понад 120 редакцій української періодики.

¹ Євген Пеленський: Життєписно-бібліографічний нарис / Редколегія: Ярослав Падох, Анатоль Курдидик, Роман Микитович.— Львів, 1994.— 114 с.

² Гуменюк М. П. Бібліографічна діяльність І. Калиновича // Гуменюк М. П. Біла джерел української радянської бібліографії.— К., 1991.— С. 66—74.

³ Бутрин М. Л. Видавничо-книготорговельна бібліографія на Україні (1917—1944 рр.) // Поліграфія і видавнича справа.— 1993.— Вип. 27.— С. 66—74; його ж. Роль НТШ у розвитку української бібліографії // Шевченко і українська національна культура: До 175-річчя з дня народження Т. Шевченка і 115-річчя заснування Наукового товариства ім. Шевченка у Львові: Матеріали наукового симпозиуму (Львів 8—9 червня 1989 року).— Львів, 1990.— С. 140—141; його ж. Бібліографічні матеріали про українську книгу в Галичині 20—30-х років ХХ ст. // Звітна наукова конференція за 1992 рік Українського поліграфічного інституту.— Львів, 1993.— С. 7; його ж. Науково-довідковий апарат до „Історії української літератури“ М. Возняка // Академік М. Возняк і розвиток української національної культури: Тези. Наукові читання, Львів 20 березня 1990 р.— Львів, 1990.— С. 61—63; його ж. Бібліографічна інформація на сторінках української преси в Галичині 20—30-х рр. ХХ ст. // Українська періодика: Історія і сучасність. Тези доповідей і повідомлень Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (9—10 грудня 1993 р.) — Львів, 1993.— С. 206—211; його ж. Українські видавничо-книготорговельні каталоги в Галичині та діаспорі у 20—30 роки ХХ ст. // Поліграфія і видавнича справа.— 1994.— Вип. 29.— С. 209—213; його ж. Особливості бібліографічної інформації у виданнях Івана Тиктора // Книга в соціокультурному просторі: Доповіді і повідомлення Міжнародної наукової конференції, 3—5 травня 1995 р.— Львів, 1995.— С. 7—8.

Збільшення кількості української друкованої продукції викликало потребу в розвитку бібліографічної інформації.

Новоутворена польська держава налагоджувала державний облік друкованої продукції на своїй території, до якої входили українські землі Галичини і Волині. Цю роботу розпочала у загальнопольському масштабі львівська Бібліотека імені Оссолінських, яка з 1920 р. почала видавати „Przewodniki bibliograficzne“. У них, проте, свідомо ігноровано (крім 1922 р.) українські друки. Тільки з 1928 р. українські видання починають реєструвати в офіційних варшавських „Urzędowych wykazach druków“, що стали органом поточної національної бібліографії Польщі. Тут у спеціальних розділах реєстровано мовою оригіналу, але міжнародною транскрипцією також видання національних меншин, у тому числі українську книгу. Однак „Urzędowe wykazy druków“ були вузьковідомчі, вони не давали повної інформації про українські друки.

Завдання налагодити власне бібліографічне інформування взяли на себе українські друковані органи. У галицьких українських періодичних виданнях знаходить своє місце поточна національна бібліографічна інформація, розгортається робота у сфері розвитку української ретроспективної бібліографічної інформації науково-допоміжного та рекомендаційного характеру. Особливо активно розвивається українська видавничо-книготорговельна бібліографічна інформація у формі видавничих і книготорговельних каталогів, внутрікнижкових та внутріжурнальних списків літератури, бібліографічних оглядів, рекламних оголошень, численних рецензій у пресі на українські та українознавчі видання тощо.

Докладними бібліографічними матеріалами забезпечувано різні наукові видання.

Ми конкретно розглянемо шлях розвитку української бібліографії в Галичині у міжвоєнний період і покажемо загальноукраїнське значення цього процесу.

У розвитку української бібліографії в Галичині важливу роль відіграло НТШ у Львові. Розгорнувши величезну наукову і видавничу працю, воно було ініціатором організації бібліографічної справи в Україні на професійних засадах, об'єднавши першокласних фахівців.

Початком бібліографічної роботи Товариства вважаємо 1885 р., коли у його власність переходить журнал „Зоря“ (1880—1897). Саме на сторінках цього журналу, завдяки Василеві Лукичу (В. Левицькому), з'являються бібліографічні списки українських книг, що вийшли з друку чи надійшли до редакції, бібліографічні огляди українських видань, книготорговельні списки і рекламні оголошення про книжки, передплату на періодичну тощо. Традиції „Зорі“ збереглися і в бібліографічній інформації на сторінках наступника „Зорі“ — журналу „Літературно-науковий вісник“ (1898—1932). Це були списки нових українських книг і періодичних видань, що вийшли з друку, надійшли до бібліотеки і книгарні НТШ, численні рецензії та рекламні оголошення.

Бібліографічні матеріали регулярно вміщувало у „Записках Наукового товариства імені Шевченка“ (1892—1939), „Хроніці НТШ“ (1900—1939), на сторінках багатьох книжкових видань НТШ як внутрікнижкові списки різного призначення. Товариство у 1908 р. випустило книготорговельний „Каталог книгарні НТШ у Львові“ і два додатки до нього 1910 і 1913 рр.

Ці традиції розвиваються і примножуються у 1920—1930-ті рр.

Важливою передумовою розвитку української бібліографії в Галичині у той час було створення Бібліографічної комісії НТШ. Ще у 1908 р. обґрунтовано konieczність її існування, визначено завдання. Комісія, охарактеризувавши розвиток бібліографії в інших народів, указала на невідповідний стан української бібліографії, заініціювала створення ретроспективного покажчика української книги і запровадження її поточного обліку. Комісія мала складатися з десяти членів НТШ, які репрезентували б великі видавничі центри Наддніпрянської України, Галичини, Буковини, Закарпаття, а також Америки.

Крім членів Комісії, до бібліографування української друкованої продукції передбачалося залучити фахівців з різних міст України, які мали постійно стежити за видавничим рухом на певній території й на початку кожного року подавати Бібліографічній комісії списки українських і українознавчих видань за минулий рік. У спеціальній відозві Бібліографічної комісії повідомлялося: „Наукове Товариство ім. Шевченка приступає до нової дуже важливої роботи, а саме — до провадження біжучої української бібліографії. В цій цілі зав'язано при Науковому Товаристві ім. Шевченка спеціальну бібліографічну комісію і спеціальне бібліографічне бюро, котрі мають вести загальну бібліографію [...]”⁴. „Бібліографічна комісія має на меті від року 1911 постійно вести, рік за роком, докладний спис усього, що виходить у нашій мові, де б і коли і ким воно було видане [...]”⁴. І далі: „Бібліографія наша реєструватиме все, що виходить у нашій мові, незалежно від змісту видання, від національних, політичних, суспільних переконань авторів чи видавців, незалежно від правопису”⁵.

Перше засідання Бібліографічної комісії відбулося 21 листопада 1909 р., а 1 грудня того ж року на засіданні Виділу НТШ пунктом 6 „прийнято до відомості утворення і конститутування нової комісії бібліографічної, що повстала за порозумінням усіх секцій”⁶.

Членами Бібліографічної комісії названо Михайла Возняка, Володимира Гнатюка, Василя Доманицького, Філарета Колессу, Михайла Комарова, Івана Кревецького, Івана Крип'якевича, Володимира Левицького, Івана Левицького, Володимира Перетца, Іларіона Свенціцького, Миколу Сумцова, Василя Щурата та інших. Обрано президію комісії, до її складу ввійшли Іван Левицький (голова), Володимир Левицький та Іван Крип'якевич, які стали заступниками голови, та Михайло Возняк (секретар). Принято ухвалу про видання друкованого органу Бібліографічної комісії, нової серії під назвою „Матеріали до української бібліографії”, а також невеликих бібліографічних покажчиків. Комісія накреслила широкі плани: створити репертуар старої української книги (до кінця XVIII ст.), завершити облік української друкованої продукції, що з'явилася у XIX ст. в Росії, підготувати загальну українську бібліографію XX ст. і покажчиків україніки в чужих мовах і літературах.

⁴ Хроніка НТШ.— Львів, 1910.— Ч. 44.— С. 18—19.

⁵ Там само.— С. 20—21.

⁶ Там само.— 1909.— Ч. 40.— С. 4.

При Бібліографічній комісії було засноване Бібліографічне бюро, яке на сторінках „ЛНВ“ мало вести систематичний огляд усієї української друкованої продукції.

Почесним членом Бібліографічної комісії був І. Франко, який подав свої доповнення до „Галицько-руської бібліографії“ І. Левицького⁷.

На засіданні комісії 25 червня 1914 р., в роботі якого брали участь І. Франко, В. Гнатюк та інші, розглянуто питання про підготовку до видання бібліографічних матеріалів, які залишилися по смерті голови комісії І. Левицького (18 січня 1850—30 січня 1913). Після нього головою комісії став Володимир Дорошенко (3 жовтня 1879—1963).

Бібліографічна комісія розпочала видання гектографованого „Бібліографічного вісника“, перший номер якого побачив світ 1914 р. і який мав виходити сьомого числа кожного місяця (не залишилось жодного примірника).

Важливим науковим здобутком Комісії стало видання „Матеріалів до української бібліографії“. Перші три томи їх становила відома праця І. Левицького „Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887—1900“⁸, що була продовженням його „Галицько-руської бібліографії“.

Комісії не вдалося здійснити своїх тодішніх планів, бо незабаром почалася Перша світова війна. „Українська бібліографія Австро-Угорщини“ була доведена тільки до 1893 р. Не видано Франкових доповнень до „Галицько-руської бібліографії“ І. Левицького, не вийшла друком „Всеукраїнська бібліографія за 1911—1913 рр.“ Видання „Матеріалів до української бібліографії“ продовжено після Першої світової війни. У 1919 р. вийшов черговий, четвертий, том „Матеріалів...“ як праця В. Дорошенка „Спис творів Івана Франка“; другий випуск її побачив світ 1930 р.⁹

П'ятий том „Матеріалів...“ вийшов 1924 р. як „Бібліографія українознавства“ І. Калиновича¹⁰.

Шостий том „Матеріалів...“ уміщував працю В. Дорошенка, присвячену перекладам і переспівам українською мовою творів Й.-В. Гете у століття від дня його смерті¹¹.

Останній, сьомий, том „Матеріалів...“ присвячено боротьбі Січових Стрільців¹². Його уклав український педагог і громадський діяч Іван Шендрик, колишній керівник видавництва Українського генерального штабу.

„Матеріали до української бібліографії“ — вагомий внесок у розвиток української ретроспективної бібліографії.

Заслуговує на увагу бібліографічна методика Є. Пеленського, його прийоми опрацювання матеріалу. У вступній статті до цієї праці Є. Пеленсь-

⁷ Хроніка НТШ.— Львів, 1912.— Ч. 42.— С. 20.

⁸ Левицький І. Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887—1900.— Львів, 1909—1911.— Т. 1—3.— Т. 1: 1887—1889.— 1909.— 300 с.; Т. 2: 1890—1891.— 1910.— 262 с.; Т. 3: 1892—1893.—1911.— 290 с.

⁹ Дорошенко В. Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання.— Львів, 1919.— Вип. 1.— 80 с.; Вип. 2: Критика і публіцистика.— Львів, 1930.— 184 с.

¹⁰ Калинович І. Бібліографія українознавства за 1914—1923 рр.— Львів, 1924.— Вип. 1. Історія України. Публікації в українській мові.— 59 с.

¹¹ Дорошенко В. Гете в українських перекладах, переспівах та наслідуваннях: Спроба бібліографії з нагоди століття смерті великого німецького письменника.— Львів, 1932.— 20 с.

¹² Шендрик І. Матеріали до бібліографії Січових Стрільців.— Львів, 1937.— 60 с.

кий повідомляє про обсяг матеріалу: він ставить своїм завданням “[...] зібрати виказ перш за все всіх українських бібліографій, написаних українською і московською мовами”¹³, а також указує на принцип класифікації зібраного матеріалу:

„З чужих наводимо лише важніші і не перестарілі, зокрема московські та польські, далі німецькі та чеські, виїмково інші, тому що на інших мовах появлялося дійсно цікавого для нас дуже мало. До бібліографії бібліографій ввійшли також книжки, що по суті не є бібліографіями, але при кінці або після кожного розділу подають точнішу бібліографію, крім цього бібліографічні огляди.

Не втягнуто тут бібліографії книгознавства, ані статей про так звані бібліографічні особливості. Опущено каталоги рукописів”¹⁴.

У праці застосовано десятковий принцип класифікації. Показчик має досить складну, але чітку структуру. Бібліографічні описи своєрідні, складені за тодішньою традицією. Вони не завжди уніфіковані. У бібліографічних описах іноді пропущено окремі елементи. Однак усе це не знижує інформативної вартісності посібника.

Сьогодні ми вже маємо великий показчик друкованих праць Є. Пеленського, який повно відображає і бібліографічну діяльність ученого¹⁵.

Головніші праці І. Калиновича опубліковано у 1900—1910-ті рр. У 1920-ті рр. вийшла вже згадувана його „Бібліографія українознавства за 1914—1923 рр.“ Помер І. Калинович 1927 р. Великий науковий доробок останніх років життя ученого зберігається в його архіві у ЛНБ НАН України. Бібліотека готує до публікації опис цього архіву.

Серед уміщених у журналі „Дзвони“ — „Бібліографічний показчик до праць Вячеслава Липинського“ (1934.— Ч. 6.— С. 490—499), „Чужі і свої про Богословію та її видання“ А. Струтинської (1934.— Ч. 4.— С. 179—185) та праця Є. Пеленського „Русалка Дністровая“. Матеріали до бібліографії“ (1937.— Ч. 6—8; її також видано окремою відбиткою).

Журнал у 1934 р. відкрив рубрику „З преси і журналів“. Під нею майже у кожному числі місячника опубліковано огляди цікавих статей із часописів „Мета“, „Вістник“, „Нова зоря“, „Ми“, „Діло“, „Хліборобський шлях“, „Кооперативна республіка“ та інших. В оглядах давалося коротку характеристику чотирьох-п’яти періодичних видань з певною бібліографічною характеристикою. В українській бібліографії це була цікава форма, що мала на меті зосереджувати увагу читача на проблемних, сенсаційних чи полемічних статтях.

Визначним явищем у розвитку української бібліографії в Галичині була поява у Львові книгознавчого місячника „Українська книга“ (1937—1939) за редакцією Є. Пеленського. Журнал виходив як орган Бібліологічної комісії НТШ і Українського товариства бібліофілів у Львові. Українське товариство бібліофілів було створене у 1936 р. Очолив Товариство Є. Пеленський, його заступником став Ярослав Рудницький, секретарем — Богдан Романенчук, скарбником — Іван Ковалик, бібліо-

¹³ Дзвони.— 1932.— Ч. 2.— С. 155.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Мороз М. Бібліографія друкованих праць Є.-Ю. Пеленського // Євген-Юлій Пеленський: Життєписно-бібліографічний нарис.— Львів, 1994.— С. 71—114.— (Видатні діячі НТШ; № 4).

текарем — Богдан-Ігор Антонич, потім Мирослав Семчишин. До контрольної комісії увійшли: Іларіон Свенціцький, Марія Деркач і директор бібліотеки НТШ Володимир Дорошенко.

Журнал „Українська книга“ публікував розвідки про історію української рукописної та друкованої книги і преси. Чимало місця відводилося сучасній книжці, бібліоекономії та бібліопсихології, бібліотекознавству і бібліографознавству, бібліофільству, мистецтву книги у минулому і сучасному.

Багато уваги журнал приділяв бібліографічним матеріалам різноманітної тематики і повній поточній бібліографічній інформації.

У книгознавчій „Всячині“, як її назвала редакція журналу, публіковано замітки, дискусії, статті про книжкові курйози, хроніку книгознавчих інституцій та книжкового руху, рецензії на нові книгознавчі видання тощо.

Простий перелік співпрацівників „Української книги“ та її авторів засвідчує високий фаховий рівень журналу. Їх було 36, серед них такі відомі українські бібліографи і книгознавці, як Левко Биковський, Михайло Возняк, Володимир Дорошенко, Петро Зленко, Філарет Колесса, Василь Королів-Старий, Іван Кривецький, Іван Крип'якевич, Роман Лукань, Іван Раковський, Богдан Романенчук, Іларіон Свенціцький, Василь Сімович, Марія Фуртак-Деркач, Іван Шендрик, Василь Щурат та інші.

Бібліографічні матеріали журналу мають загальноукраїнське значення.

Уже в першому числі „Української книги“ вміщено ґрунтовний огляд М. Андрусяка „Післявоєнна історіографія української книги“ (1937.— Ч. 1.— С. 25—30). Тут же опубліковано список М. Фуртак-Деркач „Друковані твори Лесі Українки, що не ввійшли до збірних видань „Книгоспілки“ (1937.— Ч. 1.— С. 23—25).

В „Українській книзі“ друкувався персональний бібліографічний посібник „Бібліографія В. Стефаніка“ Б. Романенчука (1937.— Ч. 3.— С. 90—94; Ч. 4—5.— С. 128; Ч. 6.— С. 151—153), „Бібліографічний покажчик віршів про І. Котляревського“ Т. Пачовського (1939.— Ч. 1.— С. 15—16), праця П. Зленка „Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. (1938.— Ч. 6—7.— С. 113—127). Заслужують на увагу бібліографічні огляди: І. Крип'якевича „Каталог бібліотеки Львівської Ставропігії з 1619 р.“ (1937.— Ч. 7—8.— С. 174—177), Є. Пеленського „Українські описи Святої Землі“ (1937.— Ч. 6.— С. 149—150), Т. Пачовського „До питання про перші переклади Горація (1937.— Ч. 7—8.— С. 157—166).

Останнє число „Української книги“ вийшло на початку 1939 р. У ньому оголошується, що журнал надалі стане кварталником у зв'язку з виходом у Львові нового часопису „Сучасне і минуле“, який бере на себе частину матеріалу „Української книги“.

Поточну бібліографічну інформацію про українську книгу з жовтня 1933 р. починає друкувати журнал „Дзвони“. На третій сторінці обкладинки в ньому вміщено список нової української літератури „Нові книжки“, який опрацював Є. Пеленський. Згодом список друкується у кінці журналу під назвою „Бібліографія“. У списку літературу спочатку класифіковано за жанровою ознакою, що ускладнювало пошук книжок через брак чіткого розмежування чи визначення жанрів. Згодом з'являється поділ на такі відділи: 1. Художня, альманахи, дитяча література;

2. Збірники; 3. Релігійна; 4. Архітектура; 5. Мистецтво; 6. Літературознавство, мовознавство; 7. Історична; 8. Політична, суспільна; 9. Читанки, пісні, періодика.

Опис літератури у списку доволі повний: прізвище та ініціали автора, назва, підзаголовок, вихідні дані, кількість сторінок, ціна, назва серії, формат. Іноді бракує деяких елементів, як-от сторінки, та інших.

Твори друку у списку розміщено у хронологічному порядку.

Цей універсальний бібліографічний покажчик давав значну, але, на жаль, неповну інформацію про українські видання.

Гостро стояла проблема повної поточної універсальної бібліографічної інформації про українську книгу в Галичині. І така інформація з'явилася у журналі „Українська книга“. Починаючи з його другого числа за 1937 р. до останнього номера — першого за 1939 р. — Б. Романенчук веде рубрику „Бібліографія“, у якій реєструє майже всі українські видання, що виходили друком у 1937—1938 рр. у Галичині, на Волині, а також на Буковині, Закарпатті та на еміграції. Матеріал у цьому покажчику класифіковано за десятковим принципом. Досить повні описи складаються з таких елементів: заголовок (прізвище, ім'я, звання автора), назва видання, підзаголовок, місце видання, формат, кількість сторінок і супровідні матеріали, назва серії (чи бібліотеки), видавець, друкарня, ціна, вага книжки (для визначення вартості пересилання поштою). Усе говорить про високу бібліографічну культуру автора.

Редакція журналу постійно просила видавців надсилати їй свої видання для опису і вміщення їх у списку.

Шкода, що журнал виходив такий короткий час, — його інформація про українські друки неоціненна.

Поточну інформацію про українські видання і україніку збирала й оприлюднювала бібліотека НТШ у Львові, яку послідовно і постійно комплектовано українськими і українознавчими неперіодичними та періодичними виданнями. У міру їх надходжень до бібліотеки про них подавано бібліографічну інформацію на сторінках „Хроніки НТШ“. До 1920-х рр. це була інформація не тільки про галицькі видання, а й про видання, які виходили в Україні та в інших країнах світу. У бібліотеці НТШ у Львові була повна бібліографічна інформація про українські видання на підрадянській Україні у формі „Літопису українського друку“ та інших національних поточних бібліографічних видань Книжкової палати УРСР.

У 1920—1930-х рр. публіковано списки нових надходжень українських і українознавчих видань до редакцій журналів „Літературно-науковий вісник“, „Вістник“, „Дзвони“, „Життя і знання“, „Назустріч“ та інших. Про нові українські видання інформували майже всі українські галицькі газети. Часто це були книготорговельні списки. Дуже вибіркова інформація у газетах переважно мала рекомендаційний характер. Особливістю згаданих списків була їх галузева або тематична спрямованість, що залежала від призначення періодичного видання.

Тоді ж у Галичині виходить чимало видавничо-книготорговельних каталогів різних видавництв і книгарень.

Після Першої світової війни відновила свою роботу найбільша українська книгарня НТШ у Львові. У 1920—1930-ті рр. вона видала більш як 20 каталогів видань Товариства та інших видавництв українських і українськомовних книжок, у тому числі тих видавництв, що працювали за

межами Галичини, а навіть України. У 1922 р. вийшов великий універсальний каталог цієї книгарні¹⁶, потім — більш як 20 галузевих каталогів літератури з історії, етнографії, музики, богослов'я, права, політики, бібліографії, книгознавства, музейництва, мовознавства, етнології, антропології та інших¹⁷. Іноді виходили тематичні каталоги поезії, драматургії, публіцистики, історії визвольних змагань¹⁸ тощо.

Розглянемо докладніше один з таких каталогів книгарні НТШ за 1930 рік — „Каталог повістей і оповідань“¹⁹. Це книжка форматом 23×14 см. За алфавітом авторів і назв тут подано більш як 100 книжок українських видавництв — оригінальних творів українських письменників і перекладних. Бібліографічні описи книжок досить повні, з вказівкою на ціну в польських злотих. У багатьох збірниках оповідань розкривається їх зміст, до деяких з книжок додано короткі анотації. У тексті каталога є 102 чорно-білі фотоілюстрації обкладинок мистецьки оформлених книжок.

На другій сторінці м'якої обкладинки каталога подано адресу і номер телефону львівської книгарні НТШ, відомості про її філію у книгарні „Просвіта“ у Крем'янці на Волині, а також про комісійні склади книгарні у Перемислі, Станиславові, Тернополі, Дрогобичі та Бресті з поданням адрес. Тут же вміщено інформацію про прийом замовлень на всі українські книжки, що вийшли в краї і за кордоном, про доставку книжок всіма мовами через комісіонерів у Лейпцигу і Парижі, які спеціалізуються на літературі з українознавства. Видрукуване оголошення про антикваріат книгарні НТШ, який розшукує і комплектує усі давні і продані книги, журнали, газети та інші твори друку.

На третій сторінці обкладинки подано список 27 творів образотворчого мистецтва у вигляді кольорових і сірих репродукцій з картин українських художників, портретів видатних діячів української історії і культури.

На четвертій сторінці обкладинки подано 12 назв книжок українських письменників, що вийшли у популярній серії „Бібліотека для школи і дому“. Каталог коштував 70 грошів.

Книгарня видавала також окремі універсальні ретроспективні каталоги. Один з них охоплював книги за 1933—1938 рр.²⁰ Ці каталоги, хоч і різні за обсягом (від 2 до 92 сторінок), були добре опрацьовані, переважно з доволі повними описами літератури, іноді — з анотаціями.

У 1920—1930-ті рр. видавничо-книготорговельні каталоги також видавало товариство „Просвіта“, яке мало налагоджене видавництво і книгарню у Львові та в інших місцевостях Галичини, Закарпаття, Волині. Ці каталоги здебільшого поступалися каталогам книгарні НТШ. Бібліографічні описи у них давали відомості тільки про автора, назву і її ціну. Для прикладу назвемо один з каталогів за 1927 рік²¹, який мав 21 відділ

¹⁶ Каталог: (Книгарні Наукового товариства імені Шевченка у Львові), Ринок, ч. 10.— Львів, 1922.— 57 с.

¹⁷ Див., зокрема: Каталог книгарні НТШ у Львові: Історія.— Львів, 1936.— 80 с.

¹⁸ Каталог книгарні НТШ у Львові: Історія. Історія визвольних змагань, спогади, листування.— Львів, [Б. р.]— 8 с.

¹⁹ Каталог повістей і оповідань.— Львів: Книгарня НТШ.— Львів, Ринок, ч. 10, 1930.— 92 с.

²⁰ Каталог книгарні НТШ у Львові: Ринок, ч. 10.— Львів, 1938.— 48 с.

²¹ Каталог: Видання Товариства „Просвіта“ у Львові, ч. 721.— Львів, 1927.— 52 с.

художньої та іншої літератури. Інший каталог „Просвіти“, складський, мав такі відділи: повісті і оповідання, поезія, драматургія, історія, історія літератури, суспільні науки, політика, виховання і просвітня діяльність, періодичні видання, лікарські, сільськогосподарські, дитячі, різні, ноти для фортепіано, музичні школи та інші²². До каталога додано списки книжок, укомплектованих у спеціальні бібліотеки для читалень: „100 книжок за 228 зл.“, „200 книжок за 530 зл.“, „77 книжок за 100 зл.“. У кінці його вміщено „Декларацію-замовлення для читалень „Просвіти“, за якою можна було замовити книжки.

Особливістю каталогів „Просвіти“ є те, що вони зорієнтовані на численні читальні товариства, які були майже в усіх селах Галичини, Закарпаття, Волині, а також на індивідуальних покупців книгарень товариства у Львові та інших місцевостях. Каталоги „Просвіти“ мали обсяг від 10 до 92 сторінок і видавалися доволі оперативно, у чому їх перевага перед посібниками інших видів бібліографії.

За час, який розглядаємо, кілька каталогів видало товариство „Рідна школа“ у Львові. Назвемо деякі з них. Це каталог книжок, які у книгарні товариства продавали за зниженими цінами²³, каталог книжок для школи і дому видавництва товариства²⁴, універсальний каталог книгарні товариства²⁵. Ці каталоги були невеликі за обсягом і застосовували переважно дуже короткі бібліографічні описи, що склалися зі заголовка, назви книжки та її ціни.

З інших каталогів треба назвати каталоги Української книгарні й антикварні у Львові на вул. Рутовського, 22. Це невеликі каталоги книжок на 1923 р.²⁶, каталог повістей, оповідань і новел²⁷, спеціальний бібліотечно-книготорговельний каталог²⁸. Тут бачимо повернення до старої української традиції XIX ст.— організувати при книгарнях читальні.

Книготорговельні каталоги видавали також кооперативні книгарні: „Народний базар“ у Сокалі²⁹ та Станиславові³⁰, „Будучність“ у Тернополі³¹. Називали їх каталогами добрих книжок чи повістей і оповідань. Виходили вони у 1930-х рр. обсягом від 4 до 92 сторінок.

Свої каталоги видавала книгарсько-видавнича спілка, або видавнича кооператива, „Червона калина“ у Львові³². Ці каталоги були невеликі —

²² Каталог книжок, які має на складі т-во „Просвіта“, ч. 790.— Львів, [Б. р.]— 40 с.

²³ Каталог книжок по знижених цінах.— Львів: Книгарня „Рідної школи“, 1932.— 24 с.

²⁴ Новий каталог для школи і дому видавництва „Рідної школи“ у Львові.— Львів, 1929.— 31 с.

²⁵ Каталог книгарні „Рідної школи“.— Львів, вул. Сикстуська, ч. 20.— Львів, 1936.— 32 с.

²⁶ Каталог книжок на 1923 рік.— Львів, 1923.— 8 с.

²⁷ Каталог I. Повісті, оповідання, новелі, збірні твори різних видавництв.— Львів, 1927.— 18 с.

²⁸ Каталог випозичальні книжок Української книгарні і антикварні у Львові, вул. Рутовського, ч. 22, ч. II.— Львів, 1929.— 88 с.

²⁹ Каталог добрих книжок, які можна дешево набути в кооперативі „Народний базар“ в Сокалі.— Сокаль, [Б. р.]— 4 с.

³⁰ Каталог повістей і оповідань.— Станиславів: Кооп. „Народний базар“ і „Українська книгарня“, 1930.— 92 с.

³¹ Каталог повістей і оповідань.— Тернопіль: Книгарня кооперативи „Будучність“, 1930.— 92 с.

³² Каталог „Червоної калини“ видавничої кооп. Львів, Руська, 18.— Львів, 1928.— 30 с.

охоплювали до 200 назв книжок і давали короткий бібліографічний опис: заголовок, назва книжки, ціна.

Відомі були каталоги видавництва „Русалка“ за редакцією Григорія Гануляка, що вийшли у Львові у 1922, 1923, 1935, 1938 рр.³³, і два без року видання³⁴. Окремо назвемо цікавий новий ілюстрований каталог цього видавництва³⁵.

У Львові видавали свої каталоги видавництво „Слово“³⁶, „Дитяча бібліотека“, „Світ дитини“³⁷, книгарня А. Бардаха³⁸ (каталог книгарні був оформлений у вигляді буклета на 9 сторінок), видавництво і накладня М. Матвійчука (у 1934—1938 рр. видали п'ять каталогів, серед них галузевий з музики³⁹, новин⁴⁰ і комісійних книжок⁴¹, драматичних творів⁴²), накладня Михайла Таранька⁴³, видавництво „Ізмарагд“⁴⁴, видавництво Українського педагогічного товариства у Львові⁴⁵, друкарні Артура Гольдмана і бібліотеки „Ізмарагд“⁴⁶, книгарні Ставропільського інституту в піднаймі Українського педагогічного товариства⁴⁷, Загальної бібліотеки та інших видавництв Галицької накладні Якова Оренштайна в Коломиї⁴⁸, видавництво „Всесвітня бібліотека“, що його очолював бібліограф І. Калинович у Золочеві⁴⁹.

Цікавим був каталог сестер-служебниць з Жовкви⁵⁰ та багато інших.

Українські видавничо-книготорговельні каталоги виходили також у діаспорі, але вони не є предметом нашого дослідження.

Багато видавничо-книготорговельних каталогів досліджуваного періоду збереглося у львівських книгосховищах, але також немало не дійшло до нашого часу. Причиною було те, що деякі бібліотеки таких каталогів

³³ Каталог видавництва „Русалка“ / Під ред. Григорія Гануляка.— Львів, 1922.— 8 с.; 1923.— 14 с.; 1935.— 16 с.; 1938.— 16 с.

³⁴ Каталог „Русалки“ / Під ред. Гр. Гануляка.— Львів, [Б. р.]— 8 с.; Каталог вид-ва „Русалка“. Театральна бібліотека.— Львів, [Б. р.]— 16 с.

³⁵ Новий ілюстрований каталог вид-ва „Русалка“.— Львів, 1924.— 16 с.

³⁶ Каталог найпопулярніших п'ес, книжок і др. брошур... видавництва „Слово“.— Львів, 1937.— 8 с.

³⁷ Каталог „Діточої бібліотеки“ вид-ва „Світ дитини“.— Львів, [Б. р.]— 8 с.

³⁸ Каталог книжок власного накладу і чужих накладів. Книгарня А. Бардаха.— Львів, 1938.— 9 с. (буклет).

³⁹ Каталог книгарні М. Матвійчука: (Музика).— Львів, 1938.— 16 с.

⁴⁰ Каталог накладні М. Матвійчука: (Каталог новостей).— Львів, 1938.— 48 с.

⁴¹ Каталог книжок власних і комісових накладні М. Матвійчука у Львові...— Львів, 1934.— 24 с.

⁴² Каталог накладні М. Матвійчука (Драматичні твори).— Львів, 1936.— 32 с.

⁴³ Каталог накладні Михайла Таранька.— Львів, 1928.— 4 с.

⁴⁴ Каталог видавництва „Ізмарагд“.— Львів, 1928.— 4 с.

⁴⁵ Ілюстрований каталог видавництва Українського педагогічного товариства у Львові.— Львів, [Б. р.]— 48 с.

⁴⁶ Каталог українських книжок.— Львів: З друкарні Артура Гольдмана, 1930.— 80 с.— (Випозичальня книжок „Ізмарагд“. Львів, Косцюшка, 5).

⁴⁷ Каталог.— 1927.— 52 с.— (Книгарня Ставропільського інституту в наймі Українського педагогічного товариства у Львові, Косцюшка 5).

⁴⁸ Каталог Загальної бібліотеки і інших видавництв Галицької накладні Якова Оренштайна в Коломиї (в Галичині).— Коломия, [Б. р.]— 22 с.

⁴⁹ Каталог видавництва Всесвітня бібліотека 1923 р.— Золочів, 1923.— 16 с.

⁵⁰ Каталог згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії на 1938 рік.— Жовква, 1938.— 55 с.

просто не збирали, в інших їх списували як видання тимчасового користування чи з ідеологічних міркувань.

Відповідальне завдання інформувати про українське друковане слово читацький загал узяла на себе галицька періодика. У газетах і журналах постійно друковано бібліографічну інформацію про українські видання, які вийшли з друку, є у книгарнях або готуються до виходу. Цю інформацію подавано у формі бібліографічних списків видавничо-книготорговельного характеру, бібліографічних оглядів, різних рекламних оголошень про вихід друкованої продукції, рецензій на нові видання.

Так, у львівській щоденній газеті „Діло“ постійною була рубрика „Нові книги і журнали“. Тут подавалось бібліографічні дані про вихід у світ двох-трьох книжок, наприклад: „Володимир Шаян. Орден Бога Сонця. Поезії. Вид-во „Ізмарагд“. Львів, вул. Косцюшка 5. Ціна зол. 0.40. Стор. 48“ або: „Пам'яті професора Василя Біднова. Прага, 1936. Видання українського історико-філологічного товариства в Празі. С. 32. Ф. 8⁵¹. Хоч і досить своєрідні, ці описи давали покупцям певну інформацію про видання. У цій же рубриці подавано відомості про нові українські журнали, що вийшли в світ,— „Життя і знання“, „Дзвони“, „Вістник“, „Нова хата“, „Літопис червоної калини“, „Рідна школа“, „Торгівля і промисл“ та інші. Описуються окремі числа журналів.

Багату бібліографічну інформацію подавав просвітянський науково-популярний журнал „Життя і знання“ (1927—1939). На його сторінках вміщувалося різні списки книжок, як-от: „Бібліотека історичних повістей“, „Найновіші видання товариства „Просвіта“, „Ширіть видання „Рідної школи“, „Видання „Червоної калини“. В останньому списку понад сто назв, але опис книг дуже короткий: автор, назва і ціна. Це книготорговельний список, що за формою подачі матеріалу був дуже поширений у той час. Цікавими були списки „Книги до свята книжки“, у яких подавались досить змістовні анотації, „На ялинку і на свята“ тощо⁵².

У 7 і 8 числах журналу за 1929 р. видруковано списки 59 книг видавництва „Вільна спілка“, що працювало у Подєбрадах (Чехо-Словаччина). Журнал давав чимало рекламних оголошень про вихід нових книжок і періодичних видань.

Значну інформацію про нові українські книжки і періодичні видання публікував журнал „Просвіта“ (1936—1939), який був свого роду методичним порадиником для читалень, бібліотек, різних аматорських гуртків товариства „Просвіта“. У журналі вміщувалося бібліографічні списки книжок, рекомендованих читачам різних категорій, наприклад: „Літературні твори історичного змісту“, „Що читати?“, „Популярно-наукові книжки“, „Що молоді читати?“, „Українознавство, історія, історична повість“ тощо. Списки літератури мали виразно рекомендаційний характер — вони призначалися для практичного використання у просвітянській роботі. Так, у списку „На Різдво Христове добрий подарунок“ подавалося 20 книжок у скороченому описі, які могли бути святковими подарунками для читачів різних категорій.

⁵¹ Діло.— 1936.— 31 жовтня.

⁵² Життя і знання.— 1928.— № 12.

Книготорговельна інформація про українську книжку і періодику була в журналах „Дзвони“, „Українська книга“, „Вістник“, „Літопис червоної калини“ та багатьох інших.

На особливу увагу заслуговують бібліографічні огляди українських видань, які друкувалися на сторінках галицьких періодичних видань. Наприклад, в огляді Н. Порая „Політичні брошури останніх часів“⁵³ давалося доволі обширну характеристику п'яти брошур конкретної тематики.

Оскільки в Галичині 1920—1930-х рр. було дуже багато періодичних видань, видавнича, торговельна та інша бібліографічна інформація на їх сторінках була доступна широким колам покупців і читачів книжок і періодики. Правда, книжки виходили невеликими тиражами, але довго були у продажу, тому така інформація про них виявилася досить ефективною.

У галицьких видавництвах 1920—1930-х рр. видавалось чимало книг. Були дуже поширені різні серії книжок, бібліотеки і бібліотечки.

На м'яких обкладинках і при кінці блоків книжок публікувалася видавничо-книготорговельна та інша бібліографічна інформація про книги, що вийшли або вийдуть з друку чи є у книгарнях. Це було продовження традицій у нових історичних умовах.

Дуже типовими були внутрікнижкові списки українських книжок і рекламних матеріалів про них у книжках, які видавав Іван Тиктор.

У цьому плані цікава „Українська бібліотека“, що виходила як місячний додаток з 8 аркушів друку до газети „Наш прапор“. Так, у 63-му числі „Української бібліотеки“ за 1938 р. на другій сторінці обкладинки книги В. Короліва-Старого „Милосердний самарянин. Оповідання“ вміщено список 63 книжок цієї серії. Опис книжок у цьому списку давав тільки автора, назву і ціну, а з книжок, що були розпродані, — тільки назву. Окремою приміткою подавали номери позицій тих книжок, які були відзначені літературними нагородами: Г. Журби „Зорі світ заповідають“, Ю. Косача „Сонце в Чигирині“, І. Ольбрахта „Микола Шугай“ (два томи). До списку входили книги В. Будзиновського, М. Голубця, А. Чайковського, У. Самчука, К. Гриневичевої, О. Кобилянської, П. Франка, В. Щурата, С. Ордівського та інших.

При Тикторовій газеті „Народня справа“ щомісячно виходила популярно-наукова „Народна бібліотека“, на обкладинках кожної книжки якої друковано список цілої бібліотеки з вказівками на ціни.

Такі ж списки друкувалися на обкладинках тикторівських „Бібліотеки „Нового часу“ і бібліотеки „Український театр“, а також у щомісячних книжечках для підлітків бібліотеки „Ранок“, що виходила при дитячому журналі „Дзвіночок“.

Внутрікнижкова бібліографічна інформація друкувалася у численних виданнях товариства „Просвіта“. Наприклад, у книжці видавництва „Просвіта“ „Спільними силами“ (Львів, 1934.—100 с.) Івана Горишівського (псевдонім історика І. Крип'якевича) оголошувалося про вихід календаря „Просвіти“ на 1935 р., давався список видань товариства, що вийшли у 1934 р. у серії місячних книжечок, кварталних книжок „Науково-популярної бібліотеки“, виданих заходами фонду „Учітєся, брати мої“, та інших.

⁵³ Шлях нації.— 1936.— Ч 3—4.— С. 235—237.

У книжці Філарета Колесси „Українські народні думи“ (Львів: Просвіта, 1920) на четвертій сторінці обкладинки видрукувано список просвітанської серії „Українське письменство“, що складалася зі збірок творів класиків української літератури: Г. Квітки-Основ'яненка (два томи), М. Шашкевича і Я. Головацького, М. Устияновича і А. Могильницького, А. Метлинського і М. Костомарова, Т. Шевченка (два томи), П. Куліша (шість томів), С. Воробкевича (два томи), Л. Глібова і Климковича, О. Стороженка, С. Руданського (три томи), Ю. Федьковича, І. Нечуя-Левицького, які можна було замовити у канцелярії товариства „Просвіта“ у Львові на пл. Ринок, 10. Тут же давалось рекламне оголошення про вихід першого числа „Загальної бібліотеки „Просвіти“ — „Історії української літератури. Т. I до кінця XV віку“ Михайла Возняка.

Список книжок видавництва „Поділля“ у Тернополі, що були у продажу, подано на четвертій сторінці обкладинки однієї з цих книжок — „Тіні забутих предків“ Михайла Коцюбинського (Тернопіль, 1928).

Список власних видань систематично давала на сторінках обкладинок своїх щомісячних книжечок популярна освітня серія „Самоосвіта“, що виходила з кінця 1920-х рр. й до 1939 р., а також серія „Найкращі оповідання „Самоосвіти“, яка виходила наприкінці 1930-х рр.

Окремо треба сказати про видавничо-книготорговельні списки та рекламні оголошення на сторінках численних у Галичині календарів, що виходили у 1920—1930-х рр.

Назвемо відомий ще з XIX ст. „Календар „Просвіти“. Так, у цьому календарі на 1937 р. вміщено великий, на кількадесятьох сторінках, рекламний відділ, у якому дано різноманітні торговельні відомості, а також відомості про адвокатів, лікарів тощо. У цих розділах публіковано і бібліографічні списки: „Бібліотека для школи і дому“, у якому 18 назв книжок, описаних традиційним на той час способом: автор, назва, ціна. За таким же описом на двох сторінках видрукувано „Цінник видань РСУК“ (Ревізійного союзу українських кооперативів), список чотирьох книжок видавництва „Червона калина“, оголошення про умови передплати на українську періодику, книготорговельна інформація про роботу книгарні „Просвіти“ тощо.

Багато уваги приділялося бібліографічній інформації про українську книгу та періодику у популярних у 1920—1930-ті рр. календарях І. Тиктора „Золотий колос“, „Календар для всіх“ і календарях інших українських видавництв.

Отже, численні видавничо-книготорговельні бібліографічні списки і рекламні матеріали друкувалися на обкладинках або сторінках галицьких книжкових видань як внутрікнижкові.

Сукупність бібліографічних матеріалів у вигляді каталогів, різних списків, оглядів і рекламних оголошень у періодичних виданнях і книжках характеризує видавничо-книготорговельну бібліографічну інформацію про українську друковану продукцію в Галичині 1920—1930-х рр. як добре налагоджену. Цей вид бібліографічної інформації був чи не найбільше представлений у бібліографії, яка в Галичині розвивалася, продовжуючи національні традиції, започатковані ще у XIX ст., передусім завдяки діяльності Бібліографічної (Бібліологічної) комісії НТШ у Львові, українських видавництв та окремих бібліографів, якими часто були видатні вчені.

Myroslav BUTRYN

**THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN BIBLIOGRAPHY IN HALYCHYNA
IN THE 1920—30s**

The most popular kind of Ukrainian bibliographical information to be obtained in the 1920—30s in Halychyna were catalogues, various listings, surveys of publications, and the periodical and book advertising. These give the most comprehensive view of the prints coming out in the Ukrainian language and show, that the system of bibliographical information, established as early as in the 19th century, was working quite accurately. This accomplishment should be accredited, first of all, to the activity of the Bibliographical (Bibliological) Commission of the Shevchenko Scientific Society in L'viv, and to Ukrainian publishers, as well as individual bibliographers who, for the most part, were outstanding scholars.